

Izbija vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

Uredniški in upravniki prostori:
2657 South Lawndale Ave.
Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LETO—YEAR XXXVI. Cena lista je \$6.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. CHICAGO 23, ILL., ČETRTEK, 30. MARCA (MARCH 30), 1944 Subscription \$6.00 Yearly STEV.—NUMBER 84

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Sovjetske čete vkorakale v glavno mesto Bukovine

Rusi okupirali Nikolajev, mornarično bazo ob Črnem morju, po zdobitvi nemške vojaške posadke, in začeli prodirati proti Odesi, pristaniščnemu mestu ob tem morju. Druga ruska armada se vali po ozemlju stare Poljske proti Čehoslovakiji in Tartarskemu prelazu. Padec Černovic, glavnega mesta Bukovine, blizu. Zavezniki ustavili nemško ofenzivo na fronti pri Cassinu. Američani in Angleži uničili 2100 nemških letal v osmih tednih. Japonci poraženi v bitki z ameriški in kitajskimi četami na burmski fronti

London, 29. marca.—Prvi oddelki ruske armade so danes prekorčili reko Prut in udri v Černovice, glavno mesto Bukovine, prvi poročilo iz Moskve. Ljute bitke divjajo na cestah tega mesta med Rusi in Nemci. Prej objavljeno naznanilo se je glasilo, da so ruske kolone zasedle Kolomej, križišče železnice Lvov-Černovice. Kolomej leži 30 milj severozahodno od čehoslovaške meje. Mesto je tvorilo važno trdnjavsko točko nemške obrambne linije v vzhodni Karpatske gorovja.

London, 29. marca.—Ruska armada je zdobila nemško vojaško posadko v Nikolajevu, mornarični bazi, kjer se reka Bug izliva v Črno morje, nakar je začela prodirati preko step v smeri Odesa, drugega pristaniščnega mesta ob Črnem morju, 75 milj od Nikolajeva, poročila Moskva. Armada se zdaj vali proti Odesi na 175 milj dolgi fronti.

V južnovzhodnem delu stare Poljske prodira proti Čehoslovakiji druga ruska armada. Prvi oddelki so dospeli do točke, ki je oddaljena samo 40 milj od čehoslovaške meje. Nadaljnje sovjetske čete prodirajo na ozemlju med rekama Dnjester in Prut proti Tartarskemu prelazu, stari invazijski poti skozi Karpatsko gorovje v bližini Korosmeza.

Ruske kolone so zavojevane v ljutih bitkah z nemškimi četami v predmestjih Černovic, glavnega mesta Bukovine. Te so se začele, ko so kolone prekorčile reko Prut. Padec Černovic, tretjega največjega rumunškega predvojnega mesta, ki ima 110.000 prebivalcev, je blizu.

Nikolajev je poleg Leningrada največje rusko pristaniščno mesto. Nemci so ga zasedli v avgustu l. 1941, dva meseca po invaziji Rusije. Nikolajev je središče ladjegradniške in več drugih industrij. Okupacija je sledila zdobitvi nemške bojne črte v južnovzhodni Ukrajini. Nov triumf ruske armade je naznanil premier Stalin v odredbi dneva. Poveljnik te je general Rodion Y. Malinovski.

Rusi so obkrožili nemško silo na ozemlju pri Kamenec-Podolsku nad reko Dnjester. Ta je zdaj v nevarnosti uničenja.

Radio Berlin poroča, da Rusi naskakujejo Jassy, železniški in komunikacijski center, 115 milj južnovzhodno od Černovic. Moskva ne omenja ruskih operacij na tej fronti. Jassy leži sedem milj znotraj Rumunije od reke Prut iz tega mesta vodijo železnice v Odeso, Plešto, središče rumunškega oljnega polja, ki ptepeva tretjino gasolina nemški motorni armadi, in Bukarešto, glavno mesto Rumunije.

Nemci se drže 9000 kvadratnih milj ruskega ozemlja nad Odeso, ki je kmalu osvobojeno.

Neapel, Italija, 29. marca.—Zavezniški topniški oddelki obkrožijo Nemce, zabarikadirane v hoteloma Continental in Royal v Cassinu, se glase poročila. Nemška ofenziva na severni strani Cassina je bila ustavljena. Zavezniško topništvo je zdobilo nemški napad na pozicije

Ljute bitke na otoku Hvaru

Tito naznanil okupacijo otoka

London, 29. marca.—Radio Berlin poroča o ljutih bitkah na otoku Hvaru, na katerem so se izkrcale ameriške in britske čete. Hvar leži 25 milj južno od Splita, važne jugoslovanske luke ob Jadranskem morju.

Izgleda, da je v razmahu prva velika borba za kontrolo jugoslovanskega obrežja in komunikacijskih ter zalagalnih linij na Jadranskem morju.

Komunike iz glavnega stana maršala Tita, poveljnika jugoslovanske osvobodilne armade, trdi, da je partizanska divizija s pomočjo zavezniških letal, enot bojne mornarice in britskih "komandotov" zasedla Hvar po treh dneh ljutih bitk z Nemci. Čeprav Berlin pravi, da se bitke nadaljujejo, Titov komunike kaže, da zavezniki kontrolirajo otok.

Poročilo o političnih aktivnostih CIO

Kongresnik Dies napovedal presenečenje

Chicago, 28. marca.—Kongresnik Martin Dies, demokrat iz Teksasa in načelnik odseka, ki preiskuje neameriške aktivnosti, je, ko se je ustavil v Chicagu na svoji poti v Washington, dejal, da bo objavil izbrano poročilo o aktivnostih odbora za politično akcijo Kongresa industrijskih organizacij. Načelnik tega odbora je Sidney Hillman, predsednik unije Amalgamated Clothing Workers, pokrajinski direktor pa Raymond McKeough, bivši kongresnik in načelnik pokrajinskega urada administracije za kontrolo cen.

"Poročilo bo razkrilo, da Hillmanov odbor zbira sklad dva milijona dolarjev za financiranje političnih aktivnosti," je rekel Dies. "Odbor pritiska na člane unije CIO za prispevke v ta sklad. Poročilo bo razkrilo ime in ne bo prizaneslo nobenemu. Podatki so v naših rokah. Sledilo bo presenečenje, ko bodo objavljene in razkrita povest o aktivnostih odbora za politično akcijo."

Dies je dalje rekel, da se denar, ki bi moral biti potrošen za ameriške vojne napore, troši za fadijske govore Walterja Winchella in drugih radijskih komentatorjev. Winchell je v svojih govorih večkrat napadel Diesa in mu očital, da je v službi interesov, ki ovirajo ameriške vojne napore.

McNutt proti obveznemu delu v industrijah

Washington, D. C., 29. marca.—Paul V. McNutt, načelnik komisije za mobilizacijo in dobavo močstva, se je na zaslišanju pred kongresnim pododsekom za vojaške zadeve izrekel proti obveznemu delu v industrijah, ki so udeležene v proizvodnji bojne opreme. On je zavzel stališče, da zakon obveznega dela ni potreben, "ker se mobilizacija delavcev vrši zadovoljivo na podlagi prostovoljnih metod in kooperacije." Predsednik Roosevelta je v svoji poslanici kongresu, ko se je ponovno sestel v zasedanju v januarju, priporočil sprejetje zakona glede obveznega dela.

Vladni odbor odredil zaslihanje

Chicago, 29. marca.—Vojni delavski odbor je odredil zaslihanje o pritožbi unije United Mail Order, Warehouse & Retail Employees (CIO), da je Montgomery Ward & Co. prekrcala pogodbo z njo. Unija trdi, da je kompanija s tem kršila odredbo odbora, izdano 15. januarja. Uradniki kompanije pravijo, da unija ne reprezentira večine delavcev.

POLJSKI SOCIALISTI OBSODILI SOVJETSKO RUSIJO

Apel na angleško delavsko stranko za pomoč

BOJAZEN PRED RUSKO DOMINACIJO

London, 29. marca.—Važna poslanica osrednjega odbora poljske socialistične stranke v Varšavi je bila pravkar dostavljena Clementu R. Attleju, podpredsedniku britske vlade in voditelju delavske stranke, ki je podrla zadnje upanje za doseg sporazuma med poljsko ubežno vlado in sovjetsko Rusijo. Poslanica izraža intenzivni nacionalizem voditeljev poljskih socialistov z ostro obsodbo "nenasitne požrečnosti" sovjetrov. Poslanica je zaeno apel na angleško delavsko stranko za pomoč.

Poljska socialistična stranka ima važne pozicije v ubežni vladi v Londonu. Poslanica, dostavljena Attleju, ne pušča nobenega dvoma, da njeni avtorji vidijo večjo nevarnost v sovjetski Rusiji nego v nacistični Nemčiji.

Apel omenja smrtno žrtve Poljakov pod nemško okupacijo dežele, zaeno pa opozarja, da stoji poljsko ljudstvo je pred večjo tragedijo zdaj, ko Rusi prodirajo po poljskem ozemlju. "Pošljite nam orožje, da bomo lahko oborožili našo armado doma," se glasi apel. Ta ne omenja, kako naj ta armada dobi zavezniško orožje. Edina pot za dostavitev orožja gre skozi Rusijo. Iz apela je očito, da nameravajo uporabljati orožje v borbi proti rdeči armadi, ne proti nemški okupacijski sili.

"Mi smo že enkrat stirmoglavili moskovski jarem in pripravljani smo spet dati življenja, da ne pridemo pod ta jarem, čeprav bi bili pod njim samo v prehodni dobi," pravi poslanica. "Čelo z a č a s n a sovjetska okupacija poljskih pokrajin bi povečala nesrečo, ki jo je povzročila nemška okupacija."

To je dokaz, da voditelji poljske socialistične stranke ne smatrajo zmagovitih ruskih armad za osvobodilno silo. Poslanica naglašava važnost zavezniške akcije v prilogi Poljski. Zavezniki naj pošljejo svoje misije na Poljsko, ki naj bi preprečile rusko okupacijo poljskih pokrajin. Poljski socialisti ne zahtevajo samo restavriranja predvojne meje, temveč si prilaščajo tudi Belo Rusijo, katero so v svoji poslanici prekrstili v "Belo Rusenjo", poleg zapadne Ukrajine, dasi obenem poudarjajo, "da v tem momentu nimamo teritorialnih teženj na račun Rusije."

Poljski socialisti so se tudi izrekli proti raztegnitvi sovjetske sfere vpliva na baltične države, Poljsko in balkanske države. "Čelo najbolj nazadnjaške države v tej grupi so nebena civilizacije v primeri s sovjetsko Rusijo," so izjavili.

Poslanica omenja tudi nemški teror na Poljskem in trdi, da so Nemci ustrelili 950 poljskih talcev samo v Varšavi v zadnjem četrtletju preteklega leta. Poljske izgube v vojni znašajo pet do šest milijonov mrtvih, med temi 2,500,000 židov.

Unija ADF zmagala pri volitvah

Chicago, 29. marca.—Unija avtntnih mehanikov, včlanjena v Ameriški delavski federaciji, je zmagala pri volitvah v tovarni Gar Wood Industries in s tem postala predstavnica vseh delavcev pri kolektivnih pogajanjih. Volitve so se vršile pod nadzorstvom federalnega delavskega odbora.

Eden prevzel novo pozicijo

Postal je svetovalec generala Eisenhowerja

London, 29. marca.—Čeprav je zunanji minister Anthony Eden preobložen z delom, je prevzel novo pozicijo velike važnosti. Postal je svetovalec generala Dwighta D. Eisenhowerja v političnih in vojaških zadevah. Eisenhower je vrhovni poveljnik zavezniške oborožene sile, ki se pripravlja za invazijo zapadne Evrope.

Eden je tudi vodja parlamenta in član vojnega kabineta. Govorice, da bo odstopil kot zunanji minister, se vzdržujejo. Trdi se, da je nastal konflikt med njim in premierjem Churchillom zaradi problemov, kakršni so priznanje odbora za osvoboditev Francije, kateremu načeluje general Charles de Gaulle.

Doznavajo se, da se voditelji desničarskega krila konservativne stranke ne strinjajo z Edenovo zunanjo politiko. Ti pritiskajo na Churchilla, naj ga odstrani iz kabineta. Nasledil naj bi ga lord Cranborne, minister za domitvone.

Poljska divizija se pridružila Rusom

Skupna borba proti nemški sili

Moskva, 29. marca.—Tretja poljska divizija, obrnjena proti zapadu v smeri Varšave, je prisegla lojalnost poljski zemlji pod nemško okupacijo in se pridružila rdeči armadi, na katere strani se bo borila proti nacijem.

Ta divizija predstavlja novo poljsko oboroženo silo v Rusiji. Tvorijo jo tri pehotne enote in letalske formacije, njen poveljnik pa je general Sigmund Berling. On je v svojem govoru dejal, "da ljudje iz leta 1939 ne bodo nikdar več vladali Poljske. Mi smo predstavniki Poljske in naše mesto na svetu je med demokracijami."

Ameriko je reprezentiral pri ceremonijah general William Krist, šef ameriške vojaške misije v Moskvi. Borbeni Francozi, Čehi in Jugoslovani so bili tudi reprezentirani. Ceremonije so se vršile v neki ruski vasi v bližini fronte.

Andrej Witos, bivši podpredsednik zveze poljskih rodoljubov v Rusiji, je bil eden izmed govornikov. "Čas je prišel, ki zahteva akcijo," je dejal. "Naš cilj je neodvisna in demokratična Poljska z mejo na vzhodu, ki mora vključevati Gornjo Šlezijo in Pomeranijo ter izhod do Baltičkega morja."

Duhovnik Alois Dudek je blagoslovil novo poljsko divizijo, zaprisegel pa jo je general Berling. Vojski so ponavljali za njim besedilo prisega, stavek za stavkom: "Prisegam poljski zemlji, zasluženi po Nemcih. Boril se bom do zadnjega diha proti sovražniku. Prisegam lojalno za zavezništvo Sovjetski uniji, ki mi je dala orožje za boj proti našemu skupnemu sovražniku. Boril se bom kot svoboden poljski vojak."

Po ceremonijah so vojaki prepevali poljske pesmi in paradirali.

Unija ADF zmagala pri volitvah

Chicago, 29. marca.—Unija avtntnih mehanikov, včlanjena v Ameriški delavski federaciji, je zmagala pri volitvah v tovarni Gar Wood Industries in s tem postala predstavnica vseh delavcev pri kolektivnih pogajanjih. Volitve so se vršile pod nadzorstvom federalnega delavskega odbora.

Domače vesti

Obiski
Chicago.—Frank Bregar, tajnik društva 50 SNPJ v Clintonu, Ind., je 28. t. m. obiskal gl. urad SNPJ in uredništvo Prosvete.

Iz Clevelanda
Cleveland, O.—V državni bolnišnici je umrl Anton Starešinič, star 82 let in doma iz Mišnice pri Karlovcu. V Ameriki je bival 38 let. Zapušča ženo.—Umrl je tudi Louis Semrov, doma z Rakeka na Notranjskem. V Barbertonu zapušča ženo, omoženo hčer in dve vnukinji, v Clevelandu pa nečaka.

Kernov besednjak v tisku
Cleveland, O.—Zaradi povpraševanja po besednjaku, ki ga je pred leti izdal dr. Frank Kern in je bil popolnoma razprodan, se je dr. Kern odločil, da ga do zopet natisnati nekaj tisoč izvodov. Besednjak je že v tisku in bo prihodnji mesec na razpolago kupcem.

Nov grob v Livingstonu
Livingston, Ill.—Umrl je Valentin Knaus, star 25 let, rojen tukaj in član društva 96 SNPJ. Zapušča šest sester in dva brata, ki pa ne živijo v Livingstonu.

Slovenaki mornar pogrešan
Madison, O.—Frank Pucel je prejel žalostno novico, da je njegov edini sin Frank mlajši, ki je služil v ameriški trgovski mornarici od septembra preteklega leta, med pogrešanimi mornarji od 27. februarja. Star je bil 21 let in član društva 604 SNPJ. Njegov oče je bil član gl. odbora SSPZ do združitve s SNPJ.

Tatvine vojaških potrebin v Italiji
Neapel, Italija, 29. marca.—Na načelu, da ukraden vojaški tovorni avtomobil prinese dobiček več tisoč dolarjev v nekaj urah, operirajo tatvinske gänge v južni Italiji v zvezi s črnimi tržišči, kar dela velike preglavice zavezniški vojaški vladi. Člani teh gang so pokrli blaga v vrednosti več tisoč dolarjev. Poročnik Mathias Correa, bivši federalni pravdnik v New Yorku, je načelnik centralnega prosekucijskega urada. On je dejal, da njegov urad prejme informacije o povprečno sto slučajih tatvine dneвно. Člani gang kra-dejo vse, kar morejo, čeprav so določene ostre kazni. Med tatovi je več Italijanov, ki so bili deportirani iz Amerike kot zločinci. Veliko število je bilo že aretiranih in obojenih v zapor.

Levo krilo delavske stranke zmagalo
New York, 29. marca.—Levo krilo Ameriške delavske stranke je zmagalo pri primarnih volitvah in s tem dobilo kontrolo nad stranko. David Dubinsky, vodja desnega krila in predsednik unije International Ladies Garment Workers, je dejal, da je župan La Guardia pripomogel k porazu tega krila. Stranka si lasti 200,000 glasov v državi, med temi 180,000 v mestu New Yorku. Vodja levičarskega krila je Sidney Hillman, predsednik unije Amalgamated Clothing Workers.

Murray priporoča odpravo volilnega davka
Washington, D. C., 29. marca.—Philip Murray, predsednik Kongresa industrijskih organizacij, priporoča akcijo o zakonskem načrtu za odpravo volilnega davka v telegramu senatorju Barkleju, voditelju demokratske večine, in senatorju Whiteju, voditelju republikanske manjšine. Murray opozarja senatorja, da je bil načrt sprejet v nižji zbornici pred desetimi meseci in da ga je senatni odsek za justične zadeve priporočil v sprejetje.

AMERIŠKA DOMINACIJA IZZVALA KRITIKO V ANGLIJI

Velika Britanija mora utrditi svoj prestiž

RUSKO PRIZNANJE BADOGLIJEVE VLADE

London, 29. marca.—Konservativce Vernon Bartlett je v svojem govoru v parlamentu kritiziral Ameriko in sovjetsko Rusijo in jima očital, da hočeta dominirati diplomatsko polje in ignorirati Veliko Britanijo. Dejal je, da je Amerika predložila britski vladi serijo doseženih uspehov v Argentini, Španiji in Irski, čeprav je premier Churchill nedavno izjavil, da se je posvetil z njim, predno je poslala ultimati Irski.

Bartlett se je jezil tudi na Stalina, ker se je odločil za priznanje Badoglijeve vlade v Italiji in izmenjavo diplomatov. Rekel je, da Stalinova poteza ni v soglasju s pogoji premirja, ki je bilo podpisano po kapitulaciji Italije pred zavezniki.

"Sedanji ustroj kooperacije med Veliko Britanijo, Ameriko in Rusijo ni zadovoljiv," je dejal. "Čeprav se trdi, da so osebni odnosi med Churchillom, Rooseveltom in Stalinom pravilni, mora britska vlada uveljaviti svoj prestiž v svetovnih zadevah. Sedanja politika samozatajevanja ni upravičena, čeprav je njen cilj utrditev sporazuma z Ameriko in Rusijo."

Bartlett je v svojem govoru naglašal važnost obstoječih zavezniških organizacij, zlasti evropske posvetovalne komisije, katera je bila ustanovljena po obisku zunanjega ministra Edena v Moskvi. Priporočal je raztegnitev oblasti te komisije in da se Eden odpove poziciji kot vodja parlamenta ter posveti svojo pozornost zunanjim zadevam. On je kritiziral Churchillovo vlado, ker se ni posvetilo za Avstralijo, Novo Zelandijo in Kanado pred revizijo politike napram južni Irski. Liberalno tolmachenje Westminsterškega sporazuma v prošlosti je ustvarilo dobro razpoloženje na Irskem napram Angliji in svetovno spoštovanje dežel britanskega imperija.

Kongresnik zahteva prelom s Španijo

Amerika naj pomaga španskemu ljudstvu

Washington, D. C., 29. marca. Kongresnik Coffee, demokrat iz Washingtona, je zahteval, naj Amerika preraga diplomatske stike z vlado diktatorja Franca, zaeno pa je izjavil, da skuša Hitler pretvoriti Španijo v ogelni kamen novega svetovnega fašističnega bloka, ako bodo voditelji nacistične stranke poglani iz Nemčije.

Coffee je dejal, "da je špansko ljudstvo pripravljeno na borbo za svobodo in dolžnost Amerike je, da mu pomaga." Kongresnik je udrihal po onih, ki sklepajo kupčije s Francom in zahtevajo konec farse španske nevtalnosti, ki je v korist Hitlerju. Španijo uporabljajo nacisti kot nož proti zaveznikom.

Pomožni državni tajnik Edward R. Stettinous je priznal, da je položaj Španije važna zadeva in da ameriška vlada pazno zasleduje razplet dogodkov, ni hotel pa komentirati Coffeejeve zahteve za prelom odnosov. Federalni justični tajnik Francis Biddle je nedavno primerjal stranko falangistov (fašistov), katere načelnik je Franco, italijanskemu fašizmu in nemškemu nacizmu.

Duša - Jugoslavije

SEDEMDVAJSETI MAREC 1941 IN NARODNO OSVOBODILNO GIBANJE

Veliki zgodovinski dogodki dobe svoje pravo označeno s potekom časa. Njihova važnost raste v retrospektu; ko gledamo nazaj, se dvigajo ti dogodki iz razvoja vsakdanjih dogodiljav, kot visoki planinski vrhovi iznad dolin in ravnin... zrasoma postanejo kazipot zgodovine.

Ko so narodi Jugoslavije strmoglavili svojo izdajniško vlado dne 27. marca 1941, so s tem močnim nastopom izzvali gnjev tedanjega gospodarja Evrope Hitlerja in svet je bil zavzet nad tem činom. Medtem, ko so mnogi navdušeno odobraval korak in drzno odločnost tega malega ljudstva Evrope, je večina državnikov in političarjev smatrala ta postopek malega jugoslovanskega naroda za "vratolomnost in nerealistično nesmiselnost". Izgledalo je, kakor da so se Jugoslavlani odločili, da sami sebe izbrisajo s površja zemlje, ozir. z evropskega zemljevida s tem na videz nenavadnim in nezasišanim ter brezupnim korakom.

V dobi, ko se je smatralo za "realistično" kloniti glavo pred nemškimi zavojevanci, ko je celo močnega in trdna Francija po prvem večjem porazu kapitulirala brez nadaljnje borbe, se je videl 27. marec mnogim kot anahronizem... nekaj, kar ni spadalo v tekočo dobo in čas. Zastarali duh umirajoče Evrope—stare, korumpirane Evrope, Evrope apizarstva in Monakova, katera ne bo nikdar več oživela—ni mogoče razumeti in pojmiti tega junaskega postopka enega malega naroda, ki je bil pri volji rajše poginiti v borbi nego postati suženj.

Danes, ob tretji obletnici onega zgodovinskega dogodka, smo v stanju pravilno preценiti 27. marec 1941. Zgodovina koraka naprej z brzimi stopinjami, s korakanjem rdeče armade, katera tekoča ofenziva v Ukrajini zasenčuje nekdanji "blitz" Hitlerjevih hord; z anglo-ameriškim bombardiranjem nemških industrijskih središč, katero visoko nadkriljuje najfantastičnejše sanje Hitlerja, a koraka naprej tudi s tempom ameriške produkcije... primeri s katero je nemška produkcija danes, kakor bi se kosala majhen, slaboten stroj, da nadkrili velikega. Doba Teherana se zdí oddaljena od dobe Monakovega in Bordeauxa, sedeža francoske vlade za časa kapitulacije.

Da, danes vemo, da je 27. marec 1941 eden najsvetlejših in najvažnejših dogodkov sedanje svetovne vojne. Baš v času, ko so narodi Evrope izgubljali vso nado in vero, da je mogoče nuditi odpor fašističnemu navalu, ko so vlade ena za drugo malodušno kapitulirale pred Hitlerjem, so Jugoslavlani iznenadili ves svet, vključno s samim Hitlerjem, s svojim junaskim in borbenim—"NE, MI NOČEMO!" S tem močnim izizvom so vzgali novo nado v srh ljudstev po vsem demokratičnem svetu, opogumili so narode Evrope in prevzeli vodstvo antifašističnih sil Evrope. Danes vemo, da je bil slučaj, da je narod, ki je bil sposoben izvršiti tak korak, mogel roditi Tita.

Zastava svobode, katera je plapolala dne 27. marca nad Belgradom in drugimi mesti in sili Jugoslavije, se vije danes nad starodavnim Jajcem. Moški in ženske, starci in otroci, ki so tedaj demonstriali proti Hitlerju in fašizmu, so z lastno krvjo dokazali, da so dostojni in vredni nositelji demokratičnih teženj in idealov evropskih ljudstev. Danes se ti ljudje bore v vrstah Osvobodilne vojske. Pod ognjem orožja vodijo oni danes osvobodilno borbo zaslužnih narodov in ljudstev vsega sveta. Churchill, ki je spričo dogodka 27. marca 1941 vzkliknil: "Jugoslavija je naša svoja duša," je 22. febr. letos poveljal značajno vlogo Narodnega osvobodilnega gibanja in njegovega vodjo, maršala Tita. In pri tem se zavemo, da je ta pokret tako silen, dinamičen in popularen baš zato, ker se v njem zrcali duša jugoslovanskega ljudstva—Jugoslavije...

Vež, ki spaja 27. marec z Narodnim osvobodilnim gibanjem, postaja z vsakim dnem jasnejša. In danes najodličnejši ljudje, ki so tedaj sodelovali pri prevratu, kakor gen. Simović, polkovnik Lozić in drugi pristopajo na stran Titove vlade in Osvobodilnega gibanja.

Narodni osvobodilni pokret, katerega nečuvani uspehi na bojnem kot na političnem polju so danes predmet vseobsega občudovanja, slavi svoj rojstni dan—slavni in nepozabni 27. marec 1941.

II. Doprinos Jugoslavije Združenim narodom

Kakor je 27. marec 1941 značilen za demokratične sile sveta v duhovnem pogledu, bi vendar ne bilo prav, ako bi pustili z vidika njegov materialni značaj doprinos k politično-vojnemu naporu zaveznikov. V dobi, ko je nad svetom visel črn in preteč oblak poraza po ošičnih silah fašizma, je bil jugoslovanski dogodek edin pojav utehe na obzorju svobode ljubečega sveta. Kdo se ne spominja onega—za Hitlerja velikih hord; z anglo-ameriškim bombardiranjem nemških industrijskih središč, katero visoko nadkriljuje najfantastičnejše sanje Hitlerja, a koraka naprej tudi s tempom ameriške produkcije... primeri s katero je nemška produkcija danes, kakor bi se kosala majhen, slaboten stroj, da nadkrili velikega. Doba Teherana se zdí oddaljena od dobe Monakovega in Bordeauxa, sedeža francoske vlade za časa kapitulacije.

V tem dogodku so tičale korarenine, iz katerih je pozneje postal narodno-partizanski odpor, kateri je začela ljutih in krvavih bitk, ko je bil Hitler v srcu Stalingrada in pred vratmi Kaira, uničil stotine vlakov vojnih zalog in vojaštva tako, da je na tisoče Nemcev, namenjenih Rommelovim silam, našlo zasluženo smrt v Jugoslaviji. To je v znatni meri pospešilo zavezniški zmago v Afriki—zmago, katera je omogočila invazijo Sicilije.

Vredno je tudi opomniti, da je za časa te invazije Hitler postavil nasproti zavezniškim silam samo dve diviziji, dočim je Tito tedaj držal na terenu sedem nemških divizij in s tem brez dvoma doprinesel veliko k temu prvemu angloško-ameriš-

škemu uspehu na evropskih tleh. In za časa sedanje borbe v Italiji, po besedah samega Churchill, drži Tito s svojo osvobodilno vojsko več nemških divizij nego jih ima proti sebi postavljenih zavezniška vojska v Italiji.

Narodni osvobodilni pokret s svojo izkušeno vojsko 300.000 ljudi je temeljito oporišče celega balkanskega polotoka. V času, ko rdeča armada napreduje z nevzdržno brzino proti Balkanu in ko se more z vsakim dnem pričakovati zlom ostiše v Rumunski, a še posebno v Bolgarski, je to oporišče največje važnosti. Titova vojska je že v tesni zvezi z naraščajočim pokretom bolgarskih partizanov, kajti dr. Smolaka v Londonu deluje kot pooblaščen zastopnik bolgarskih demokratičnih sil, potom katerih se izraža težnja bolgarskega naroda za svobodo in bratstvo z ostalimi južnoslovanskimi narodi.

Ti materialni doprinosi in perspektive so za Združene narode neprecenljive vrednosti in jasno je, da imajo svoj izvor v onem značilnem dogodku, ki je pretresel in zadivil svet dne 27. marca 1941 in iz katerega je odjeknil prvi mogočni glas malega človeka, ki je hotel svobodo in pravico.—ZOJSA.

Uvodnik o Jugoslaviji

Razbistrovanje jugoslovanskega vprašanja v ameriški javnosti gre z brzim korakom naprej. Ugledni newyorški list "The Herald Tribune" je v svoji izdaji od 15. marca prinesel sledeči značilni uvodnik o Jugoslaviji:

"Obisk dvajsetletnega kralja Petra II. v Londonu je eden od najnovejših od serije dogodkov, ki pričajo, da si Velika Britanija prizadeva z vsemi močmi, da pride do kakega političnega sporazuma med mladim kraljem in maršalom Titom. So pa mnoge zapreke, katere bo treba premostiti predno bo mogoče kaj takega doseči. Peter se dozdaj še ni odločil prekiniti stikov s pansrbskimi voditelji, kateri dominirajo njegovo vlado v zamejstvu in katera Tito in njegovi pristaši prav pošteno mrzijo.

"Ministrski predsednik te vlade, g. Božidar Purić, je spremlil kralja v London in njegov vpliv se očituje iz programa, katerega je Peter predložil premijeru Churchill. Ta program zahteva sodelovanje med Titom in Mihajlovičem in pa, da Tito dovoli Mihajlovičevim silam, da pridejo v Črno goro in se ustanove na jadranski obali, da bodo tako mogli prejemati pomoč od zaveznikov v Italiji.

"Vsakdo, ki je, kakor mr. Churchill, dobro poučen o položaju v Jugoslaviji, mora uvideti, da potoki krvi, ki dele partizane in Mihajlovičeve četnike, so preogloboki, da bi bil mogoče kak tak praktičen sporazum. Izgleda pa, da obstaja možnost, da se je angloški ministrski predsednik, ki je realist, odločil za izpustitev Purića in Mihajlovića s kakršnim koli sporazumom med Titom in kraljem. O tem pa bo moral Petra šele prepričati in brez dvoma bo zato uporabil močan argument, da edina prilika mladega monarha za obdržanje prestola, če ga bo sploh obdržal, je sporazum z gibanjem, katero je tako na široko razvito in še narašča ter je deležno splošne podpore ljudstva v njegovi deželi.

"Tudi ako bi mladi kralj, ki je nedozorel za njegova leta in je poseval malo resničnega zanimanja političnim stvarjem—uvidel stvarnost takih argumentov, ostane še vedno vprašanje, če bo Tito sploh hotel kaj slišati o kakih razgovorih. Po gotovih znakih bi bilo misliti, da bi bil pripravljen na to. Poslal je svojega vnunega ministra, dr. Josipa Smolaka v Italijo, da tam konferira z zavezniškimi predstavniki. On se zaveda, da je njegovo skupno s progresivci pri volitvah pod znakom progresivne stranke, se tudi ni obnesla in se skrahirala. Ostala je samo še delavska stranka v New Yorku, ki pa je od vsega začetka pravek demokratične stranke, odnosno organ Roosevelta. Zdej skušajo komunisti dobiti kontrolo tudi nad državno organizacijo—v dveh izmed treh okrajev v

val, da se po osvobojenju Jugoslavije da ljudstvu prilika, da samo odloči, če hoče kralja nazaj ali ne.

"Mnogi iskreni pristaši in prijatelji Tita so uverjeni, da bi južnoslovanski narodi, ko bi jim bila dana prilika, odklonili Petra in monarhijo. Karadževićeva hiša ni prijetljiva med Slovani zunaj Srbije. Partizansko gibanje stremi za tem, da združi Hrvate, Srbe in Slovence ter bo končno morda pritegnilo še Bolgare in Macedonce v obsežnejšo balkansko federacijo. Ako pa bi se to gibanje povežalo za stalno s kraljevo hišo Srbije, tedaj bi bila s tem zadana nepopravljiva škoda možnosti dosega take federacije.

Veike važnosti je dejstvo, da konservativni republikanski list kot je Herald-Tribune dvomi, da bi kralj Peter, o katerem očitvidno nima najboljšega mišljenja, koristil nadaljnemu razvoju jugoslovanske ednosti. To je dokaz, da je ameriški narod pripravljen, da podpre z vsemi močmi težnje jugoslovanskega ljudstva.

Uvodnik Herald-Tribune sam je v pravem, z eno izjemo: V njem je še vedno zastopana težnja njenega dopisnika Vissona, ki je Fotičev prijatelj, namreč, da je večina Srbov za kralja. Vsakdo, ki sledi dogodkom v Jugoslaviji, ve, da Srbi ne igrajo nič manjše vloge v osvobodilnem gibanju kot Hrvati ali pa Slovenci. Sicer pa bo sčasom tudi ta težnja in netočnost izginita, kot so izginitle druge v—košu.

Narodni osvobodilni pokret danes priznava vsi politični realisti kot edino predstavnitvo naroda.—ZOJSA.

Glasovi iz naselbin

(Nadaljevanje z 2. strani)

Ampak unijski voditelji z La Follettom vred so se umaknili razočarani, socialisti pa niso hoteli sami "prijeti bika za roge" in iz tistega gibanja skušati ustvariti nov, "tretjo" stranko. Sicer je vprašanje, če bi bili uspešni, gotovo pa je to, da ti isti poskus precej zrahljal socialistično stranko.

Čičaška delavska federacija, ki je bila tista leta zelo progresivna, je pod vodstvom Johna Fitzpatricka zgodaj leta 1924 ponovno podvela akcijo za ustanovitev farmarsko-delavske stranke. V tistem poskusu je sodelovala tudi minnesotska farmarsko-delavska stranka. Bila je sklicana "narodna" konvencija, katero pa so okupirali komunisti. Fitzpatrick in drugi farmar-laboriti so si takoj umili roke in potem sodelovali v LaFollettovem gibanju, komunistom pa je ostala—prazna vreča.

Naslednja leta je bilo storjenih še več poskusov za ustanovitev "tretje" stranke, toda se niso nikjer obnesli. V Illinoisu in Iowi sta bili ustanovljeni farmarsko-delavske stranke v letih 1930—34, toda nista mogli priti k življenju. V državi Washington in v Oregonu je bila ustanovljena "Commonwealth" federacija. V Washingtonu je bilo to gibanje precej obetajoče, toda nad njim so dobilo kontrolo komunisti in mu dali — "poljub smrti". V Oregonu še obstoji kot nestransko gibanje.

Farmarsko-delavska stranka v Minnesoti je pozabila na načela in principe in degenerirala na stopnjo političnega koritarstva; zraven so še delali zmešnjavo komunisti, ki so se na vsak način hoteli polastiti njene kontrole. Njena zadnja konvencija je zaključila, da se stranka razpusti, oziroma priključi — demokratom.

Farmarsko-delavska federacija v Wisconsinu, v katero so bili pritegnjeni tudi socialisti na podlagi sporazuma, da operirajo skupno s progresivci pri volitvah pod znakom progresivne stranke, se tudi ni obnesla in se skrahirala. Ostala je samo še delavska stranka v New Yorku, ki pa je od vsega začetka pravek demokratične stranke, odnosno organ Roosevelta. Zdej skušajo komunisti dobiti kontrolo tudi nad državno organizacijo—v dveh izmed treh okrajev v

Greater New Yorku jo že imajo v svoji mahli.

Tako je torej v zadnjih letih akrahiralo vse, kar se je skušalo razviti v "tretjo" stranko. Od socialistične stranke, ki je bila že prej šibka, je po razkolu ostala komaj senca. Komunisti pa so se po zadnji spremembi "linije" oprijeli — Wall streeta in so zdej postali zelo vneti branitelji ameriškega kapitalizma in Rooseveltove kandidature za četrti termin.

Ker sta obe stari stranki zopet v svojem starem elementu, v službi najtemnejše reakcije in monopolističnega kapitalizma in igrata umazano politiko, da se človeku gnusi, je bodočnost dežele zelo temna vsaj navidežno, ako ne realno. Realno je temna, ako se v prihodnjih nekaj letih ne pojavi novo masno politično gibanje, ki bo amerškemu političnemu življenju dalo nov pomien in rešilo deželo iz krempeljčev reakcije in jo usmerilo na pot prave ljudske, dinamične in socialno odgovorne demokracije.

Pisec teh vrstic se mogoče moti, toda uverjen sem, da se bo v prihodnjih par letih v tej deželi porodilo slično politično gibanje kot ga danes vidimo vosednji Kanadi pod imenom Canadian Co-operative Commonwealth Federation. Ta federacija ali stranka ima zelo dinamičen program demokratičnega socializma. Ustanovljena je bila pred desetimi leti in v zapadnih provincah je postala sila. Veliko pozornost je obrnila nase v Kanadi in tudi v Ameriki po lanskih volitvah v provinci Ontariu, kjer je dosegla senzacionalne uspehe. Izvolila je namreč 34 državnih poslancev — prej ni imela niti enega — in je le malo manjkalo, da ni dobila večine izmed vseh treh strank. Od tedaj se rapidly širi po vsej Kanadi in pri prihodnjih volitvah zna izpodrinuti eno ali pa obe kapitalistični stranki — konservativno in liberalno.

Odmev tega kanadskega političnega gibanja je opaziti že tudi v Ameriki. Po več krajih dežele so se že pričele snovati skupine za organiziranje sličnega političnega gibanja kot je Co-operative Commonwealth federacija v Kanadi. V Illinoisu, oziroma v Chicagu in Michiganu so že bili storjeni prvi koraki za organiziranje "tretje" stranke. Eksekutiva socialistične stranke je na zadnji seji veliko razpravljala o tem in sprejela nove smernice, katere bo prihodnja konvencija gotovo potrdila. Smisel teh smernic je, da se socialisti vržejo na delo za organiziranje nove "Commonwealth" ali ljudske stranke in da bo posvečena temu namenu v veliki meri tudi letošnja predsedniška kampanja stranke. (Pisec teh vrstic je propagiral te smernice v stranki že zadnjih pet, šest let in tisti, ki so me kritizirali, sedaj priznavajo, da sem bil v pravem, kar pa je poststranskega pomena. Važno je, da so tudi drugi — Maynard Krueger, etc., etc. prišli do enakega zaključka, dasi tri ali štiri leta prepozno.) (Se nadaljuje.)

Anton Garden.

Najzanesljivejšo dnevno delavske vesti so v dnevniku "Prosveti." Ali jih čitate vsak dan?

ZAPISNIK

seje širšega odbora SANSA 8. januarja 1944 Hotel Sherman, Chicago, Ill.

(Nadaljevanje)

To so v glavnem smernice, ki jih je kongres zahteval in na taki podlagi se je izvrševalni odbor lotil svojega dela. Z namenom, da seznanj merodajne faktorje s potrebami in opravičenimi zahtevami slovenskega naroda, je poslal kmalu po kongresu delegacijo v Washington, ki je bila zelo lepo sprejeta v državnem oddelku. Tedanjemu državnemu podtajniku Sumnerju Wellesu je bila izročena spomenica in je od njega dobila zagotovilo, da bo slovenskim željam posvečena vsa mogoča pažnja.

Izvrševalni odbor ni zanemarl nobene prilike, ki se je nudila, da se prikažejo opravičene slovenske zahteve činiteljem na vplivnih in odločilnih mestih. Ko je na primer angleški zunanji tajnik Eden prišel v Zedinjeno državo po državnih opravkih, mu je predsednik z odobrenjem izvrševalnega odbora poslal obširno spomenico. To je tudi storil, ko se je angleški ministrski predsednik Churchill mudil v Washingtonu kot gost našega predsednika Roosevelta in prepis predstave je bil poslan državnemu oddelku. Ko je Rusija postajala vedno bolj važen činitelj, je predsednik, seveda tudi sporazumno z izvrševalnim odborom izdelal spomenico o potrebah in zahtevah Slovencev, ki je bila v ruskem prevodu poslana zunanjemu komisarju Molotovu. Ko so se zunanji ministri Zedinjenih držav, Anglije in Rusije pripravljali na sestanek v Moskvi, je predsednik vsakemu izmed njih poslal kabel s prošnjo, naj ne ukrenejo ničesar, kar bi moglo ovirati povratek narodnostno jugoslovanskih krajev, ki so prišli v teku vojne ali pa prej pod tujo oblast, obenem pa je prošil za čim izdatnejšo pomoč za jugoslovansko vojsko, ki se bojuje proti skupnemu sovražniku.

Izvrševalni odbor je bil sploh vedno v stikih z merodajnimi oblastmi, ki imajo kaj zveze z vprašanji, tičočimi se slovenskega vprašanja. V smislu prej omenjenega sklepa kongresa je izvrševalni odbor posvetil veliko dela zbiranju raznih jugoslovanskih delov in skušal ustvariti podlago za skupno delo. To se je naposled posrečilo z ustanovitvijo Združenega odbora ameriških Južnih Slovanov. Mislim, da se to lahko smatra za enega največjih uspehov SANSA, ker je s tem postavljena na laž trditev naših sovražnikov, da je Jugoslavija umetna tvorba in da je bajne sovraštvo med njenimi posameznimi narodi nepremostljivo.

V teku tega časa so se tudi megle, ki so tako dolgo pokrivalo Jugoslavijo, dokaj razkadle in če tudi ne nmoremo poznati vseh podrobnosti, vemo vendar v glavnem dobro, kaj se tam godi. Kot sem že omenil, so nam predvsem veliki zavezniki odprli oči, ko je najprej gospod Law in potem Eden v angleškem parlamentu povedal o pomoči, katero dobiva od zaveznikov osvobodilna vojska Jugoslavije, ker se tako uspešno bojuje, da—po Edenovih besedah—zadržuje in sili na boj veliko število nemških divizij. Podobno se je izrazil tudi naš državni tajnik gospod Hull.

Vse znane izjave zaveznikih zastopnikov so skrajno simpatične za osvobodilno vojsko in njenega vrhovnega poveljnika Tita. Vemo pa tudi, da ne goni ta narodna vojska le nacijev pred seboj, ampak da si je ljudstvo tudi ustanovilo organizacijo, ki izvršuje natančno to, kar je naš kongres označil za glavne zahteve Slovencev. V prvi vrsti je, kolikor je doslej bilo mogoče, že začel z zedinjenjem Slovencev. Mnogo krajev na Primorskem je že osvobojenih, kjer pa ima sovražnik premoč, so se zagrizli v njegovo sredo partizanski oddelki, ki ga neprenehoma vzemirajo. Na Primorskem se je ustanovil Narodni protifašistični svet z drjem Vilfanom na čelu in kako resna je ta zadeva, kaže dejstvo, da je Italijanska manjšina dobila—in sprejela zastopstvo v tem svetu. Centralni narodni svet je razglasil pridružitve Primorja k Sloveniji in se s tem zavezal, delati za Zedinjeno Slovenijo do kraja. Obenem je Narodni svet začel s preureditvijo Jugoslavije na demokratični in federativni podlagi, torej izvrševati to, kar je naš kongres označil za eno svojih največjih nalog.

Vsi nepriatranski opazovalci, ki so se vrtnili iz Jugoslavije, potrjujejo velikanske vojaške napore osvobodilne vojske in veliko organizatorično delo, ki se vrši v deželi. Centralni narodni antifašistični odbor je prevzel vladne funkcije in imenoval ministre, izmed katerih je pet Srbov, pet Hrvatov, štiri Slovenci in en Črnogorec; eden izmed Srbov je mohamedanec.

Načelna izjava centralnega odbora je absolutno demokratična in ljudstvu so garantirane svobodne volitve, čim bo dežela osvobojena. Že sedaj so vsi člani bedni centralnega ali pa posameznih narodnih svetov svobodno izvoljeni in prvič, odkar je bila Jugoslavija ustanovljena, so tudi ženske volile.

Imena članov posameznih svetov, ministrov in odbornikov jasno kažejo, da so v tej narodni organizaciji združene vse stranke razen izdajalcev, ki sodelujejo s sovražnikom. Med njimi so delavci, profesorji, umetniki, višji sodniki, katoliški in pravoslavni duhovniki, komunisti, socialisti, krščanski socialisti, demokrati, člani kmečkih strank in ljudje izven vsake stranke. Nekateri so dobro znani v Ameriki, ker so bili tukaj; v času zadnje vojne, ali pa ob kakšni drugi priliki. Vsi so zedinjeni v dobri volji, da ustvarijo in ohranijo novo Jugoslavijo, tako, da postane obnovitev kakršne koli diktature nemogoča. Zato jih bivši diktatorji, ki bi zopet radi jahali na ramah zaslužnjega ljudstva, sovražijo in obrekujejo. Če hočemo ostati zvesti sklepom našega kongresa, pa moramo, kolikor le moremo preprečiti to zlohotno propagando in pomagati najboljšim prijateljem, ki jih veliki zavezniki imajo v Jugoslaviji.

Osvobodilna vojska je z nezasišanimi žrtvami obdala Jugoslavijo z nevenljivo slavo in jo raznesla po vsem svetu. Kjerkoli se pojavi kak odpor proti modernim Hunom, se sklicuje na jugoslovanske partizane kakor na kratko imenuje vse člane osvobodilne vojske. Od vseh strani sveta prihajajo izrazi občudovanja in hvalečnosti in na nas, sinove tega naroda, bi padla neizbrisna sramota, če bi odrekli priznanje tistim, ki so pozabili nase, ker so vse njihove misli posvečene svobodi in sreči onih, ki bodo živeli, kor oni umirajo zanje.

To po mojem globokem prepričanju odreja smernice našemu bodočemu delu.

Eibin Kristan. Poročilo je bilo opetovano prekinjeno z viharnim odobravanjem ter je bilo nato soglasno sprejeto na znanje. Br. Strahinja Maletič pojasni, da je kot svečenik šel skozi pekel, predno je prišel na današnje stališče, in smatra za svojo dolžnost, da pozdravi Etbina Kristana kot junaka. (Viharno ploskanje.) Sestra Marie Prislard predloži sledeče:

Poročilo prve podpredsednice Ko sem pisanim potom svetovata bratu predsedniku, naj skliče sejo vseh Sansovih odborov, sem to storila z namenom in s srčno željo, da bi nam današnji sestanek narodnih zastopnikov in zastopnik prinesel vsestranski sporazum, ter da bi se prijateljsko pogovorili in zahtevali jasno pot v bodočnost.

Marsikaj se predbaciva izvrševalnemu odboru Sansa: Da je zgrešil pot, se izneveril mandatu poverjemu mu od kongresa, da je izgubil samostojnost in postal le nekaka podružnica Združenega odbora, ter da je temu odboru naklonil previsoko gromko podporo. Danes ste vi tukaj zato, da ugotovite, če so taka očitanja upravičena. (Dalje prihodnjič.)

Zemljevid kaže kraje, kjer zmagojuje ruske armade.

